

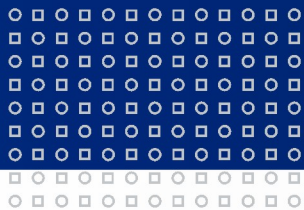
MASARYKOVA UNIVERZITA

STŘEDISKO PRO POMOC STUDENTŮM SE SPECIFICKÝMI NÁROKY

Elektronické zdroje a digitální knihovny pro zrakově postižené

**INFORUM
2009**

Mgr. Jiří Stodola

Knihovní a vydavatelské oddělení

Botanická 68 A, 602 00 Brno

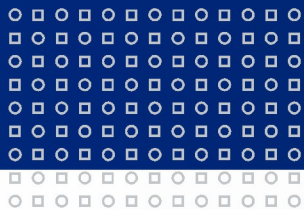
Tel.: 549491105

Fax: 549491120

E-mail: teiresias@muni.cz

www.teiresias.muni.cz

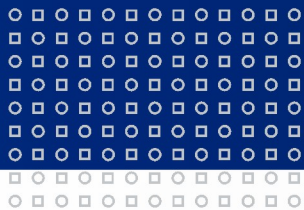

Projekt GA ČR 406/09/0374

Specifika vysokoškolských knihoven pro zrakově postižené a jejich uživatelů v České republice

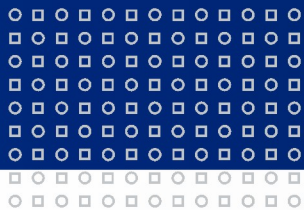

Osnova

- ❑ dokumenty pro zrakově postižené
 - ❑ uživatelské určení
 - ❑ typologie
- ❑ elektronické zdroje pro zrakově postižené
 - ❑ speciální hardwarová a softwarová zařízení
- ❑ digitální knihovny
 - ❑ akvizice a adaptace elektronických zdrojů
 - ❑ katalogizace
 - ❑ zpřístupnění (přístupné knihovní rozhraní)

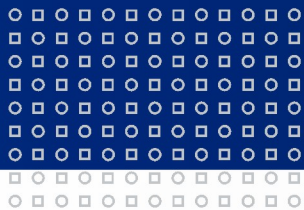

Definice uživatele se zrakovým postižením

- uživatel, jehož požadavkem je přijímat vizuální informace ve specifické podobě, nebo informace jiné než vizuální.

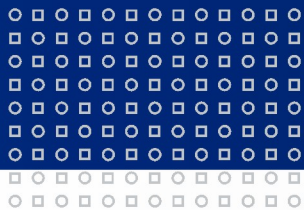

Typologie uživatelů se zrakovým postižením

- ❑ užívající vizuální informace ve speciální podobě (slabozraký)
- ❑ užívající nevizuální informace – haptické či auditivní

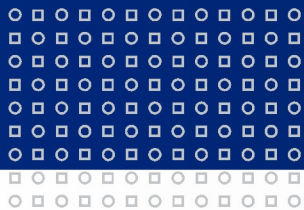

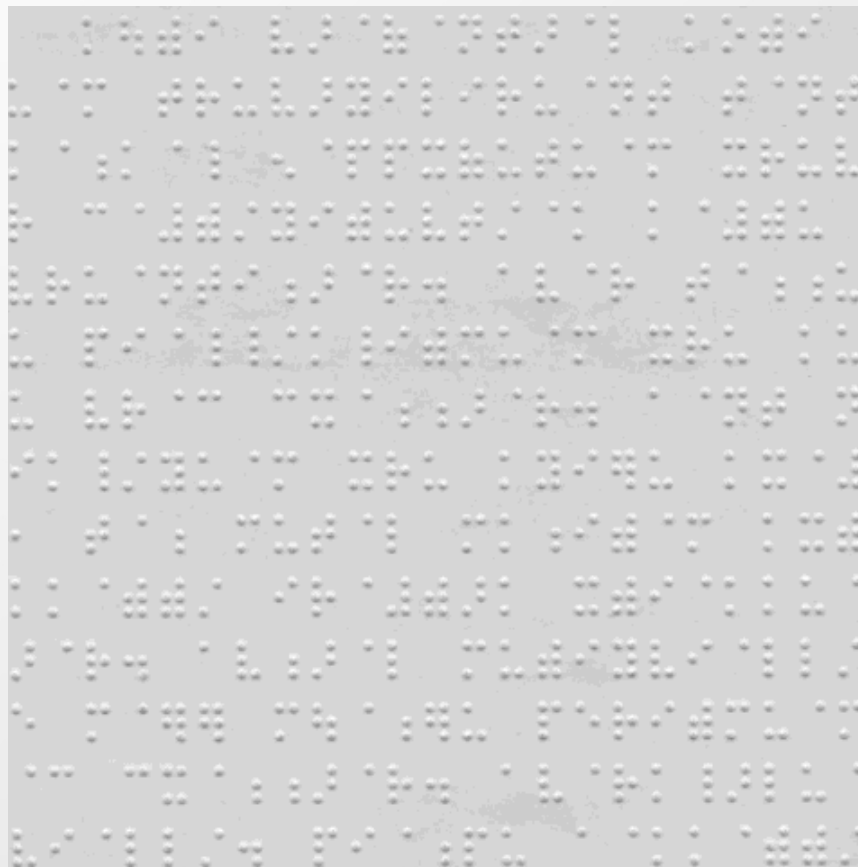
Typologie dokumentů pro zrakově postižené

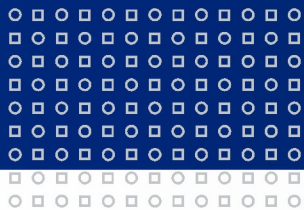
- ❑ upravené vizuální - texty tištěné zvětšeným písmem, zvětšené obrazy atd.,
- ❑ nevizuální
 - ❑ haptické - haptické – texty v Brailleovu bodovém písmu, hmatové reliéfy, modely,
 - ❑ auditivní - zvuková kniha (gramodeska, magnetická páska, CD),
- ❑ kombinované – elektronické zdroje.

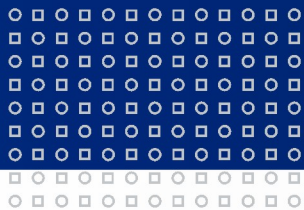
Text v Brailleovu bodovém písmu

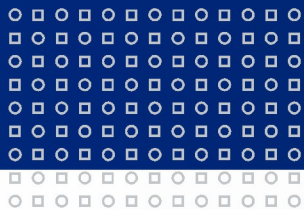
Hmatová mapa

Hmatové modely

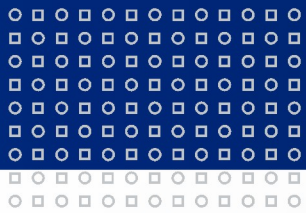

Elektronické zdroje pro zrakově postižené

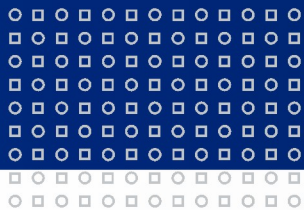
- ❑ umožňují kombinovaný přístup k informacím (vizuálně, hapticky i auditivně)
- ❑ nutno užít speciálních softwarových a hardwarových zařízení
 - ❑ softwarová lupa
 - ❑ odečítač obrazovky
 - ❑ hmatový displej

Hmatový displej

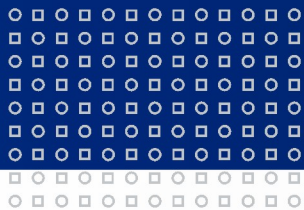

Digitální knihovny pro zrakově postižené

- důvod jejich budování:
 - ochránit autorská práva v prostředí Internetu je značně obtížné, proto vydavatelé nepřístupují k publikaci elektronických verzí svých titulů;
 - složitě strukturované dokumenty či publikace, v nichž hraje velkou roli grafická složka nebo speciální znaky, jsou i přes publikování jejich elektronických verzí bez náležitého přizpůsobení uživatelům se zrakovým postižením nedostupné.

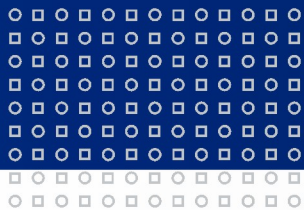

Akvizice

- akvizice
 - vytvořit sken tištěného dokumentu a provést rozpoznání (prostřednictvím programu OCR) a korekturu textu (právo na základě autorského zákona);
 - získat elektronickou verzi od vydavatele či z jiné digitální knihovny

Adaptace

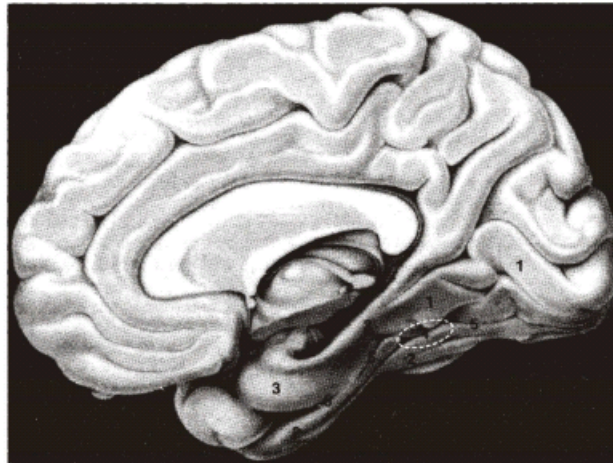
- ❑ formát – takový, který umožňuje uchovat sémantiku
- ❑ strukturování a navigace
- ❑ adaptace grafické složky
 - ❑ popis
 - ❑ linearizace
 - ❑ atd.

Popis obrázku

III.2 Značení adaptovaných pasáží

Obr. 2.5 Poloha V4 („centra rozlišování barev“) v gyrus fusiformis

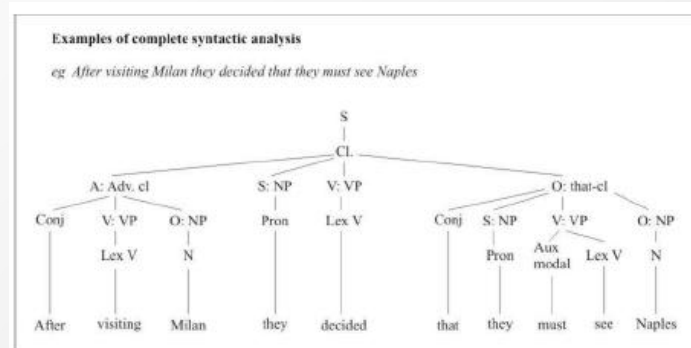
1 – gyrus lingualis	4 – přibližná poloha V4 u člověka
2 – gyrus fusiformis	5 – sulcus collateralis
3 – gyrus parahippocampalis	

@Obr. 2.5 Poloha V4 („centra rozlišování barev“) v gyrus fusiformis

V4 obklopují: dorsálně gyrus lingualis, kaudálně sulcus collateralis, ventrálně gyrus fusiformis, rostroventrálně pokračováním sulcus collateralis a rostrodorsálně gyrus parahippocampalis. V4 leží v centru těchto útvarů.&

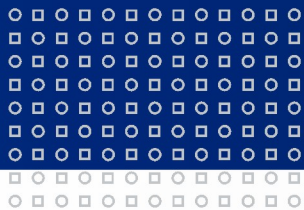
Poznámka: Pro potřeby slabozrakých je původní obrázek v externím souboru, k textu je připojen prostřednictvím hypertextového odkazu. Tento postup může být uplatňován i ve všech příkladech, které následují.

Linearizace schématu

@Figure 30 Examples of complete syntactic analysis
 (Poznámka k úpravě: jednotlivé úrovně syntaktického stromu jsou vyznačeny pomocí odrážek, arabskými číslicemi je naznačeno pořadí výskytu jednotlivých jevů - VP, NP, Conj....)

eg After visiting Milan they decided that they must see Naples.
 S = Cl
 - Cl = A: Adv. cl + S: NP1 + V: VP1 + O: that-cl
 -- A: Adv. cl = Conj1 + V: VP2 + O: NP2
 -- S: NP1 = Pron1
 -- V: VP1 = Lex V1
 -- O: that-cl = Conj2 + S: NP3 + V: VP3 + O: NP4
 --- V: VP2 = Lex V2
 --- O: NP2 = N1
 --- S: NP3 = Pron2
 --- V: VP3 = Aux modal + Lex V3
 --- O: NP4 = N2
 Conj1 = after; Lex V1 = visiting; N1 = Milan; Pron1 = they; Lex V1 = decided; conj2 = that; Pron2 = they; Aux modal = must; Lex V3 = see; N2 = Naples.&

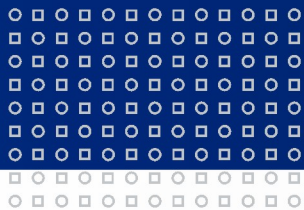
Katalogizace

- ❑ úpravy + zveřejnění na Internetu -→ jde o nově vydaný dokument oproti původní předloze
- ❑ je třeba s ním tak nakládat, záznam je třeba vytvářet na elektronický zdroj, nikoliv napředlohu,
- ❑ údaje o předloze je třeba uvést do poznámky

Záznam na tištěný text s odkazem na elektronický zdroj a záznam na samotný elektronický zdroj (v Marcu 21)

008 990506s1999---xr- - cze d 020 \$ a 8086088049 072 7 \$ a 316.77 \$ x Informační věda \$ 2 Konspekt \$ 9 12 080 \$ a 316.77 \$ 2 MRF 080 \$ a (048.8) \$ 2 MRF 1001 \$ a Watzlawick, Paul, \$ d 1921-2007 \$ 4 aut 24510 \$ a Pragmatika lidské komunikace : \$ b interakční vzorce, patologie a paradoxy / \$ c Paul Watzlawick, Janet Beavin Bavelasová, Don D. Jackson. 250 \$ a Vyd. 1. 260 \$ a Hradec Králové : \$ b Konfrontace, \$ c 1999. 300 \$ a 243 s.	008 080411s2008---xr- - cze- d 072 7 \$ a 316.77 \$ x Informační věda \$ 2 Konspekt \$ 9 12 080 \$ a 316.77 \$ 2 MRF 080 \$ a (048.8) \$ 2 MRF 1001 \$ a Watzlawick, Paul, \$ d 1921-2007 \$ 4 aut 24510 \$ a Pragmatika lidské komunikace \$ h [elektronický zdroj] : \$ b interakční vzorce, patologie a paradoxy / \$ c Paul Watzlawick, Janet Beavin Bavelasová, Don D. Jackson. 260 \$ a [Brno : \$ b Masarykova univerzita. Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky, \$ c 2008]. 538 \$ a Způsob přístupu World Wide Web 500 \$ a Název z elektronického zdroje. 500 \$ a Obsahuje poznámky. 500 \$ a Grafické prvky popsány v textu. 504 \$ a Obsahuje bibliografii. 516 \$ a RTF (Windows Latin 2) 534 \$ p Předloha : \$ b Vyd. 1. \$ c Hradec Králové : Konfrontace, 1999. \$ e 243 s. \$ z 8086088049. 655 7 \$ a monografie \$ 2 czenas 65007 \$ a sociální komunikace \$ 2 czenas 65007 \$ a pragmatika \$ 2 czenas 7001 \$ a Bavelas, Janet Beavin, \$ d 1940- \$ 4 aut 7001 \$ a Jackson, Don D. \$ q (Don De Avila), \$ d 1920-1968 \$ 4 aut 85642 \$ u http://www.tarzan.cz/lekarstvi/4710_-_paul watzlawick_-_janet-beavin-bavelasova_-_don-d.- jackson_-_pragmatika-lidske-komunikace/
---	--

Digitální knihovny pro zrakově postižené v praxi

- neakademické – užívají vlastního katalogizačního systému a katalogizují elektronické zdroje jako tištěné texty
- akademické – užívají standardních knihovnických systémů a postupují podle knihovnických pravidel

Nekadematické

- ❑ Knihovna Digitálních Dokumentů (Brailnet) při Sjednocené organizaci nevidomých a slabozrakých (SONS)
- ❑ přes 10 000 digitálních dokumentů
- ❑ formát TXT
- ❑ vlastní rozhraní
- ❑ 58 periodik

Knihovna Digitálních Dokumentů

Speciální systém výhradně určený pro zrakově postižené !

Tato knihovna je také přístupná přes adresu <http://www.kdd.cz>

- [Informace o knihovně](#)
aktualizovány 28.5.2008
- [Vyhledávání v knihovně](#)
pouze anonymní
- [Přihlášení uživatele](#)
- [Registrace nového uživatele](#)

spravuje [Digitalizace a technické podpora](#)
provozuje [Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých](#)
dotuje [Ministerstvo zdravotnictví](#)

Akademické

- ❑ knihovna Centra Tereza při ČVUT v Praze (knihovnický systém T-Series),
- ❑ Univerzitní knihovna pro studenty se specifickými nároky Masarykovy univerzity (Aleph),
- ❑ Oddělení pro nevidomé a zrakově postižené knihovny Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy (Aleph) a knihovna střediska Augustin Univerzity Hradec Králové (Daimon)
- ❑ Laboratoř Carolina na Univerzitě Karlově (dosud žádný)

Portál vysokoškolských knihoven pro ZP

- sjednocení katalogů jednotlivých knihoven prostřednictvím protokolu Z39.50 v uživatelsky přívětivém rozhraní

Vyhledávací formulář Portálu vysokoškolských knihoven pro zrakově postižené

Vyhledat záznamy o dokumentech typu **libovolného** kde

v položce **název** je uvedeno

a zároveň

v položce **autor** je uvedeno

Hledej

V katalogu:

- Středisko Teiresiás, Masarykova univerzita Brno
- Centrum Tereza, ČVUT Praha
- Oddělení pro nevidomé a zrakově postižené knihovny KTF UK
- [Tyflopédický kabinet UHK](#)
- Souborný katalog Univerzity Karlovy
- Souborný katalog Masarykovy univerzity
- Katalog Univerzitní knihovny UHK

Počet dokumentů zobrazených na jedné stránce: **10**

Závěr

- specifika elektronických zdrojů pro ZP
 - zvláštní úpravy pro čtení pomocí hmatu a sluchu
 - duplikování stávajících tištěných dokumentů
- specifika digitálních knihoven pro ZP
 - akvizice na základě autorského práva
 - nutnost adaptace a tedy vydávání nové publikace
 - vytváření záznamu na samotný elektronický zdroj
 - nutnost užívání speciálního uživatelsky přívětivého rozhraní